

ESTÚPID

conegut de tota *-f* final en *-p*, com en *matalap*, *cadup*, etc.).

ESTÚPID, pres del ll. *stūpīdus* 'atordit, estupefacte', 'estúpid', derivat de *stūpēre* 'estar atordit, estabornit'. □ 1.ª doc.: 1695, Lacav.: «*estūpit*, tonto: *stūpīdus* --- *vecors*, *stolidus* ---» i «*estupiditat*: tonteria», però aviat se li va preferir *estupidesa* [1905, Bulb.; Vogel, DOrt.].

ALTRES DERIV.: *Estupor* [1487], pres del ll. *stupor*,¹⁰ *-oris*, id.: «*D'estupor* comprès - en lo novell temple / y senacle gran, - Jesús, só entrat, / mon Déu poderós - i aquí contemple / l'Eternal saber - qui-ns dóna exemple / de investigar - sol la veritat», 1487, Francesc Prats (JMBover, *BiEscrBal.* II, 157.24.1); *estuporós*¹⁵ [mj. S. xv, *Curial*]. *Estupend* [Ss. xv-xvi], però fins al S. xix va predominar la forma llatinitzant (després castellanitzant) *estupendo*; després la llengua ha vacil·lat entre les pronúncies *astupēndu*, *estupēn* i *estupén*, aquesta, segurament la més recomanable: del ll. *stupēndus* 'extraordinari, digne de causar estupor', participi de futur passiu de *stupere*. És un abús ridícul de llenguatge usar *estupend* com a equivalent de 'bo' [c. 1960].

CPT.: *Estupefacte* [1905, st., Bulbena], ll. *stupefactus*, part. de *stupefacere* 'que causa estupor'; *estupefacció* [c. 1500, Cauliac], *estupefactiu*; *estupefactient* [DFa., AlCM] o **estupefactent* que també s'ha usat i que està més correctament format en català (cf. *faent*, *jefaent*, *rarefaent*, *rubefaent*, etc.).

ESTUPRE, pres del ll. *stūprum* id. □ 1.ª doc.: *estrup*, Ss. xv-xvi [Febrer; F. d'Isop; *estrupe*, DTo. 1670; *estupro*, 1695, Lacav.].

DERIV.: *Estuprar* [*estrupar*, mj. S. xv, *Curial*], ll. *stuprare* id.; *estuprador*.

**Esturell*, 'mena de raïm', men., diferent però relacionat amb la *crinyana* (veg.); potser provinent de la renomada possessió, antiga alqueria i riuet de *S'Estorell* en el NE. de Mallorca? (per a l'etimologia del nom d'aquesta, veg. supra).

ESTURIÓ, pres del b. ll. *sturio*, *-onis*, i aquest, de l'a-al. ant. *sturio* id. (al. *stör*, b-al. ant. *sturio*, neerl.⁴⁵ mj. *störe*, ags. *styra*, esc. ant. *styria*). □ 1.^a doc.: 1262.

Era menja de grans nobles i sobirans, i n'hi havia hagut bastants a certes parts de la nostra costa, que remuntaven el baix Ebre, però modernament (amb la manca de dragatge) «al famós Ebro sols hi queda morralla, peixi minúti, com barbs, tenques i anguiles que pareixen fideuts: dels *esturions*, ni parlar-ne», Vergés i Paulí (*Espurnes d. l. llar* v, 106); el millor informador meu de Sant Pol de Mar (1926) em deia que només n'havia vist un i que és virolat, de 4 o 5 roves.

Abans solia ser recercat i consumit per la gent més opulenta, i figura junt amb *savogues*, etc., en una llista de compres dels cuiners de la Casa de l'Infant, futur rei Pere el Gran, a. 1262 (Soldevila, *Pere II*, vol. 3, p. 438); per això de vegades en criaven en esta-

nyols i fossats vora els grans castells: «per aquell delitós prat / --- apartia / un palau molt alt, murat, / --- / d'un gran vall és vallejat / --- / ple era d'aiga luzent / --- / mújoles e *estorions* / sobre l'aiga gint saltaven, / anguiles --- savogues ---», Turmeda (*Divisió*, NCL. x, 104, v. 27). «*Esturió*: accipenser», OPou, *TbPu.*, 65. No hi ha absolutament cap indici per creure que en català sigui pres de l'italià (com diu AlCM) on es disposa de menys i més moderna documentació que en català. Ni en l'una ni en l'altra llengua hi ha evolució fonètica enterament normal si el mot fos ja de data llatina; però el nom i potser el peix vingué del Bàltic i podria haver estat primer conegut a Catalunya que a Itàlia.

DERIV.: **Esturional* adj., *mànega* ~ mena d'ormeig que s'usava a l'Ebre per pescar l'esturió (*esterion*, 1555): «si vésseu --- los aparells que los pescadors de assí tenen per a pendre lo peix --- espantar-vos-ieu: tenen --- nanses, camallo<n>chs, morbells <lleg. *-rnells?*>, cepieres, ventolra, çalabres, manègues *esterionals*: ab tots aquestos --- se pren 'en la mar, en los estanyes y en lo riu», Cr. Despuig (*Colloquis --- de Tortosa*).

Esturmàs, *esturmassar*, V. *estrumàs* + *Esturregall*, V. *terra Estussolar*, V. *lòs*

ESVAIR, antigament 'assaltar, atacar, agredir' i 'desbaratar', més tard 'destruir, anorrear' (sobretot mallorquí), i més generalment *esvaïr-se* 'dissipar-se', 'desaparèixer': del ll. *EVĀDERE* 'assaltar (una muralla o qualsevol obstacle)'; durant la seva història en català aquest verb ha entrat en contacte amb altres tres de molt semblants que no han deixat d'influir més o menys en el seu sentit: *esvanir-se* 'atenuar-se més i més', *envair* (del ll. *INVADERE*) i l'antic *esbair*=fr. *ébaïr* 'deixar atònit, astorat' (mot de creació expressiva). □ 1.ª doc.: *desvasir* 'assaltar' c. 1180; *esvaïr* 'atacar', 1254; *esbair* 'astorar', fi S. XIII; *esvanir-se*, fi S. XIV; *esvaïr-se* 'dissipar-se' sobretot en el S. XIX, però ja abans, poc o molt, des de la fi del xiv.

«Venerint ad vestrum palacium de Kabra et *desvasiren* et frangerunt illum», doc. datable d'entre 1170 i 1192 (*BABL* VII, 110); «a la escuma de la mar de la dita ciutat, fehia recullir la gent per anar a *esvahir* a una fusta», doc. de Bna. 1254 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 255); «can Nòs farfem tocar les trompes, que existen los de les caves que havien de *esvaïr* la vila, e que pujassen per aquela torre que havia derrocada lo fenèvol, car pujar-hi podien», Jaume I (*Cròn.*, 223); «d'*esvesir*» figura en sentit semblant en un pla de campanya per a la conquesta d'Almeria, escrit c. 1309 i atribuït al grup català d'Ordes militars que corria aquella terra, però que potser s'hauria d'atribuir a Lull (veg. el context a *manteller*), Finke (*Acta Ar.* III, 215); «en --- Alacant e --- muntà al castell, qui --- hac un tros de mur qui era enderrocadís --- per aquell loc, per força d'armes, *esvaïren* lo castell: e siats certs que l senyor rey fóra estat lo primer que hi fos estat si no fos un cavaller --- qui tirà lo senyor rei e cridà ---